

LUND UNIVERSITY

En "Petit Tour" till norra Italien

Ranta, Michael

Published in:
Kulturens värld

2014

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ranta, M. (2014). En "Petit Tour" till norra Italien. *Kulturens värld*, 2(2), 40-47.
<https://drive.google.com/file/d/0B9I3YcloUjMGUDlZIRaT1NSUUU/edit?usp=sharing>

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

En "Petit Tour" till norra Italien

Italiens kulturyttringar har ända sen antiken haft en stor inverkan på västvärlden, även under den så kallade mörka medeltiden. Men inte minst den blomstringstid och "renässans" som uppstod i Italien under 1300-1400-talen skapade långtgående konstnärliga svallvågor. Idag kan Italien stoltsera med flest UNESCO-listade kulturarv i världen (47), följt av Spanien (44) och det stora Kina (43). Många av de viktigaste är koncentrerade till turistmagneterna Rom, Venedig, Florens eller Neapel, men en uppsjö av konstnärliga sevärdheter förekommer även i mindre städer som Padua, Assisi, Ferrara eller Urbino – ett fåtal exempel i enbart norra Italien. Och dessa bör på intet vis förbigås...

Text och foto Michael Ranta

En så kallad "Grand Tour" förväntades från och med mitten av 1600-talet ofta inom adeln och den högre borgarklassen som avslutning på en högre utbildning, dvs en initiations- och bildningsresa genom Centraleuropa, Italien och Spanien. Syftet var bl.a. att göra sig förtrogen med Europas kulturhistoria och -städer som Berlin, Paris, Rom eller Aten. Före 1900-talet var detta ett omfattande, ibland strapatsrikt projekt, som krävde rikliga ekonomiska resurser. När Gustav III med droska och resesällskap 1783 begav sig till Italien klagades inte minst på Tyskland med de värsta värdshusen samt "vägen så faselig, att man ej kan imaginera sig något sådant", och där man fick "erfara obehaget av att på 24 timmar ofta ej hinna mer än 8 mil".

Idag är situationen förstås annorlunda. Med bil kan man på 4 dagar relativt smärtfritt ta sig från Stockholm till Venedig (inklusive färjor, avbrott för gastronomiska upplevelser, ett längre uppehåll i t.ex. Salzburg m.m.), allt som allt drygt 200 mil. Tysklands motorvägar och senare övriga alpvägar är vanligtvis problemfria, säkra och tillåter höga hastigheter. När jag nu bestämmer mig för en mindre "Petit Tour" till norra Italien, är min ambitionsnivå lägre än "Grand

En "Petit Tour" till norra Italien

Basilikan Santa Chiara i Assisi, en något mindre känd kyrka från 1200-talet.

Burano, en av de långt mindre turistbelastade småöarna i lagunen, och säkerligen med de färgstarkaste husen (t v).

På ön Torcello, som är nästan obebodd, finns den äldsta byggnaden, katedralen Santa Maria dell'Asunta från 600-talet (t h).

Detalj från yttersta domen, där de osaliga straffas och torteras.

Färgstarka fresker av Giotto

Tour^{er}-resenärernas. Jag väljer att ta mig en närmare titt på en rad mindre städer i Italiens norra regioner – orter som ofta förbises inom charterturismen, men som icke desto mindre är konst- och kulturhistoriskt högtintressanta.

Några dagar i Venedig med alla magnifika museer och palats – och vid besökstillfället även konstbiennalen – skadar förstås inte, fast turistströmmarna, som väller ut från de gigantiska kryssningsfartygen, ofta är påtagligt störande. Småöarna lite utanför, som Burano med hus målade i granna, lysande färger och det nästan obebodda Torcello med lagunens äldsta kyrka från år 639, invändigt rikt utsmyckad med bysantinska mosaiker, framstår däremot som behagliga, nästan intima oaser.

Mitt första egentliga huvudmål är dock Padua, cirka 5 mil sydöst om Venedig, en av Italiens äldsta städer med rötter från åtminstone 700-talet f. Kr. med flera arkitektoniska sevärdheter – dess botaniska trädgård, anlagd 1545, är världsarvslistad.

Men det som intresserar mig mest är det så kallade *Scrovegni-kapellet*, vars interiör är rikligt dekorerad med färgstarka fresker av konstnären Giotto di Bondone (1266-1337). Och dessa utgör tveklöst några av Italiens absoluta konstnärliga höjdpunkter! I en berättande serie av 37 bildrutor skildras tre historier: den apokryfa legenden om Joakim och Anna, jungfru

Marias föräldrar, Marias historia samt Jesu liv och död. I kapellets bakgrund skymtar en detaljerad och skräckinjagande skildring av den Yttersta Domen.

Freskerna skapades så tidigt som 1306-07, alltså strax före renässansens genombrott. Icke desto mindre finns i Giotto's fresker ett påtagligt och modernt intresse för en tredimensionell, materiell yttervärld och konkreta mänskliga emotioner, som tydligt skiljer hans arbeten från de tidigare abstrakta, spirituella medeltidsskildringarna. Inom konsthistorien utgör han en av de stora pionjörerna, och jag kommer senare att stöta på fler av hans alster i Assisi.

Men på vägen dit finns förstås annat att se, till exempel Ferrara, sedan 1995 uppsatt på UNESCO:s kulturarvslista. Ferrara är en av få italienska städer, som först grundades under tidig medeltid. Dess urbana struktur med många palats från 1500-talet utgör ett paradexempel på renässansens stadsplanering. Och stadsbilden är synnerligen sevärd, där den stora romanska katedralen, grundlagd 1135, och den blockliknande fästningen *Castello Estense*, försedd med hörntorn och omgiven av vattengravar, imponerar. Under 1500-talet var anläggningen huvudsäte för furstehuset Este, känt för sitt frikostiga mecenatskap av konstnärer och andra kulturutövare.

Avstånden mellan sevärd städer i norra Italien är inte så stora, och till Ravenna vid östkusten är det

Detalj från basilikan San Franciscos överdådigt utsmyckade nedre kyrka, Assisi; i den övre kyrkan visas bl. a. fresker av Giotto.

Bedårande utsikt över Umbriens kullar

bara 9 mil. Staden har åtskilliga byggnadsminnen från 400- och 500-talen, varav flera är världsarvslistade. I synnerhet framträdande är *San Vitale*, en bysantinsk centralkyrka påbörjad år 526 under kejsare Justinianus och lite utanför staden den långsträckt basilikan *Sant'Appolinare in Classe* från samma tidsperiod. Medan deras tegelstensfasader gör ett jämförelsevis sparsmakat intryck, så överväldigas man däremot av deras interiörer, välförsedda med glimrande bysantinska mosaiker och deras övervärldsliga utstrålning.

Cirka 12 mil söder om Ravenna befinner sig sedan staden Urbino, som nådde sin blomstring under den mycket förmögne fursten/kondottiären (det vill säga legotrupperansföraren), men likaledes konstmecenaten Federico da Montefeltro (1422-82). Bland annat stöttade han konstnärer som Piero della Francesca, Paolo Uccello och den unge Rafaels konstutbildning, vars födelsehus i Urbino numera fungerar som museum.

Beläget högt uppe på en svårintagbar, befäst kulle visar sig stadens medeltida och centrum. Men mest iögonfallande är själva *Palazzo Ducale*, ett av Italiens vackraste renässanspalats uppfört för Federico i slutet av 1400-talet. Här finns en betydande samling med verk av renässansmästare som Rafael, Piero della Francesca, Tizian med flera. Men en av de stora höjdpunkterna är furstens studiolo, ett litet arbets-

rum där väggarna är försedda med några av de mest avancerade och illusionistiska intarsiarbeten jag har sett: de avbildade motiven inkluderar musikinstrument, böcker, vapen, papegojor i bur med mera.

I den lilla medeltidsstaden Gubbio 6 mil söderut finns ett ytterligare palats för släkten Montefeltro liknande residenset i Urbino och tidigare även inkluderande en intarsiaklädd studiolo, som numera visas på Metropolitan Museum of Art i New York. Gubbio med sina slingrande gator, hustak täckta med terrakottategel och de Apenninska bergen i bakgrunden är synnerligen tilltalande och känns som nästan helt oförändrad sedan medeltiden. Turistfloccar lyser med sin frånvaro. Staden är inte minst känd för sin majolika, det vill säga glaserat stengods, och tryffel, som här kan plockas året om.

Men detta blir bara ett mellanstopp, för nu är det dags att återigen stifta bekantskap med Giotto, vars fresker utgör en av huvudattraktionerna i staden Assisi, den sydligaste punkten på min "Petit Tour", även den UNESCO-listad. Beläget vid berget Subiasos sluttningar och omgivet av cypresser och olivlundar bjuds besökaren här på en bedårande utsikt över Umbriens måleriska kullar. Som bekant föddes här den helige Franciskus (1181/82-1226), som utmärkte sig för sina radikala fattigdomsideal och välgörenhetsinsatser. Över dennes grav byggdes

Vy över den pittoreska orten Gubbios hustak.

Ett exempel på de utomordentliga intarsiaarbeten som förekommer i hertigen Federico da Montefeltros studiekammare i Palazzo Ducale, Urbino (t v).

Husfasad i Assisi med en modern variant av den helige Franciskus samt en avslappnad katt. Väggmålningar av denna art, för att inte tala om graffiti, lyser annars helt med sin frånvaro.

En innergård i Palazzo Ducale, Mantua, som var hertigfamiljen Gonzagas väldiga säte.

Fresker utförda av Andrea Mantegna i s.k. Camera degli Sposi, hertigspalatset i Mantua, där Gonzaga-hovet avbildas.

Taket i Sala dei Giganti, Palazzo Te, Mantua; rumsstrukturen tycks här vara helt upplöst.

Urgammal etruskisk historia

1228-53 den stora gotiska basilikan San Francesco, Franciskaner-ordens huvudsäte, som ovanligt nog har två våningar. I den övre kyrkan visas dramatiska och känsloladdade scener ur Franciskus liv, utförda av Giotto. Och i den synnerligen rikt utsmyckade nedre kyrkan befinner sig färgstarka fresker av mästare som Pietro Lorenzetti, Cimabue och Simone Martini. Tyvärr skadades basilikan svårt av en jordbävning 1997 och fick stängas i två år för omfattande restaureringsarbeten. Munken Fra Marcello, som ger mig en enskild rundvisning, uppmärksammar mig på en del fortfarande synliga skador. Under samtal med min vänliga guide tycks man ana en viss glädje över att den nye, jesuitiske påven antog namnet Franciskus, just med helgonet i åtanke.

När jag nu beger mig norrut igen passerar jag åtskilliga mindre stadspärlor här i regionen. Chiusi har en urgammal etruskisk historia, och flera gravkullar från den perioden finns här. I det vackra Montepulciano kan man passa på att provsmaka och inhandla dess förnämliga "vino nobile". Pienza är en liten kulturarvslistad ort med bara drygt 2 000 invånare, som påven Pius II från 1459 lät bygga om till en ideal renässansstad. Och sedan i Arezzo kan i franciskankyrkan de berömda episka freskerna *Det heliga korsets historia* av Piero della Francesca från cirka 1460 beskådas.

Men ett viktigt delmål längre norrut kvarstår: Mantua. Dess UNESCO-listade stadskärna inkluderar två kyrkor av renässansarkitekten Alberti och inte minst hertigpalatset för släkten Gonzaga, ett enormt komplex med omkring 450 rum. En av de stora sevärdheterna är här *Camera degli Sposi*, "brölloppskammaren" med en serie fresker utförda av Andrea Mantegna (1431-1506), en av ungrenässansens viktigaste målare. Här visas nu Gonzaga-familjen och hovet i olika scenarier, där Mantegna flitigt använder sig av skenperspektiv och andra trompe l'œil-effekter – synnerligen imponerande. Och lite utanför staden befinner sig lustslottet *Palazzo Te*, utfört av manieristen Giulio Romano (1499-1546), en av Rafaels elever. Byggnaden består av längor i form av en kvadrat runt en stor innergård och bildar en flytande helhet av trädgårdskonst, arkitektur och måleri. Ett exempel är *Sala dei Giganti*, där dramatiska, illusionistiska fresker visar titaner, som verkar riva ner pelare och väggar: själva rumsstrukturen tycks vara helt upplöst och utan tydliga gränser.

Efter denna lilla rundresa på cirka 12 dagar i norra Italien med detta enorma utbud av konstnärliga delikatesser känner jag mig nästan lite utmattad: att smälta alla intryck kommer att ta tid. Jag närmar mig nu Alperna igen, och hemresan därefter ter sig jämförelsevis upplevelsefattig. Och avstånden längre. Men minnesbilderna är förstas livliga... Ω